

PORADNIK KANDYDATA

--- Wybory samorządowe 2014 ---

Tegoroczne wybory samorządowe odbędą **16 listopada**. Druga tura wyborów na wójtów, burmistrzów i prezydentów miast zostanie przeprowadzona dwa tygodnie później – **30 listopada**. Już teraz ewentualni kandydaci powinni poznać swoje prawa i obowiązki związane ze startem w wyborach. Dotyczy to zwłaszcza małych, lokalnych komitetów wyborczych, które przygotowując się do wyborów, nie mogą skorzystać ze wsparcia partyjnych ekspertów czy doradców.

REGUŁY SYSTEMU WYBORCZEGO

Wybory bezpośrednie wójta, burmistrza lub prezydenta miast

Od 2002 r. wybieramy wójtów, burmistrzów i prezydentów miast w wyborach bezpośrednich na tych samych zasadach co w wyborach na Prezydenta RP. Zwycięzcą jest kandydat, który uzyskał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów. Inaczej niż w przypadku referendum dotyczącego odwołania wójta, burmistrza czy prezydenta miasta, ważność wyborów nie zależy od frekwencji wyborczej.

Jeżeli żaden kandydat nie uzyskał poparcia więcej niż połowy wyborców, konieczne jest przeprowadzenie drugiej tury głosowania, do której kwalifikuje się dwóch kandydatów z najlepszym wynikiem w pierwszej turze. Druga tura odbywa się – podobnie jak w wyborach prezydenckich – po dwóch tygodniach, czyli w tegorocznych wyborach 30 listopada 2014 roku.

Jeżeli którykolwiek z dwóch kandydatów zakwalifikowanych do drugiej tury zrezygnuje z kandydowania, utraci prawa wyborcze (zostanie ubezwłasnowolniony, pozbawiony praw publicznych itp.) albo umrze, w jego miejsce do wyborów w ponownym głosowaniu dopuszcza się kandydata, który otrzymał kolejno największą liczbę głosów w pierwszym głosowaniu. W takim przypadku termin ponownego głosowania odracza się o kolejne dwa tygodnie.

Wybory do rad gmin (z wyjątkiem miast na prawach powiatu)

System wyboru radnych w większości gmin (z wyjątkiem miast na prawach powiatu) jest bardzo prosty. Gmina jest podzielona na tyle okręgów wyborczych, ile mandatów jest do obsadzenia w danej radzie. Liczba mandatów zależy od liczby mieszkańców w danej gminie. Wybieramy:

- piętnastu radnych w gminach do 20.000 mieszkańców
- dwudziestu jeden w gminach do 50.000 mieszkańców
- dwudziestu trzech w gminach do 100.000 mieszkańców

Podział gminy na okręgi wyborcze dokonywany jest przez radę gminy na wniosek wójta. Podział powinien respektować tzw. jednolitą normę przedstawicielstwa. Oznacza to, że w każdym okręgu liczba wyborców przypadająca na jeden mandat radnego powinna być zbliżona, aby zapewnić każdemu z nich równą siłę głosu.

Podział gmin na okręgi wyborcze według zasad Kodeksu wyborczego został już przeprowadzony, a mapy okręgów zostały opublikowane w wojewódzkich dziennikach urzędowych. Ponadto, informację o okręgach wyborczych, ich granicach i numerach wójt musi podać do publicznej wiadomości w formie obwieszczenia najpóźniej w 70. dniu przed dniem wyborów, czyli do początku września. W praktyce informacje o okręgach wyborczych są także publikowane na stronach internetowych wielu urzędów gmin. W wyjątkowych sytuacjach, kiedy doszło do istotnej zmiany liczby mieszkańców poszczególnych okręgów, można jeszcze modyfikować mapę okręgów wyborczych. Rady gminy mogą wprowadzać zmiany najpóźniej na trzy miesiące przed upływem kadencji, czyli do **21 sierpnia 2014**.

W każdym okręgu jednomandatowym wybieramy tylko jednego radnego. Zostaje nim kandydat, który uzyskał największą liczbę głosów. Nie musi jednak otrzymać poparcia większości głosujących czy uprawnionych do głosowania w danym okręgu.

Wybory do rad miast na prawach powiatu

Miasta na prawach powiatu (zwane także powiatami grodzkimi), łączą w sobie zadania i kompetencje dwóch szczebli samorządu terytorialnego – gminy i powiatu. Miasta na prawach powiatu obejmują wyłącznie terytorium jednej gminy miejskiej. Nie posiadają odrębnych organów gminy i powiatu – wybieramy w nich wyłącznie radę miejską oraz prezydenta miasta. W miastach na prawach powiatu wyborca otrzymuje zatem tylko trzy, a nie cztery karty do głosowania: na prezydenta miasta, na radnych miejskich oraz radnych sejmiku województwa.

W wyborach do rad miast na prawach powiatu obowiązuje system proporcjonalny. Głosujemy w okręgach wielomandatowych, a podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów dokonuje się proporcjonalnie do łącznej liczby ważnie oddanych głosów na kandydatów danej listy. Ponadto, obowiązuje 5-procentowy próg wyborczy, po przekroczeniu którego dany komitet wyborczy może uczestniczyć w podziale mandatów. Są to zasady analogiczne do obowiązujących w wyborach sejmowych.

Głosujemy w okręgach, w których do podziału może być od 5 do nawet 10 mandatów. Decyzja o wielkości okręgu należy do rady miasta, która musi oczywiście zachowywać jednolitą normę przedstawicielstwa. Wielkość okręgu, czyli liczba przypadających mu mandatów nie decyduje o tym, ile głosów ma w ręku wyborca. W każdym przypadku mamy do dyspozycji jeden głos, tak jak w wyborach do rad gmin niebędących miastami na prawach powiatu.

Ustalenie wyników wyborów w każdym okręgu polega w pierwszej kolejności na przydzieleniu określonego liczby mandatów komitetom, które w skali całego miasta przekroczyły 5-procentowy próg wyborczy. Mandaty przydziela się z zastosowaniem tzw. metody d'Hondta – dzieląc liczbę głosów oddanych na każdą listę kolejno przez 1,2,3,4 i w razie potrzeby dalsze liczby. Z takiego zestawienia wybieramy kolejno tyle największych

liczb, ile mandatów mamy do obsadzenia w danym okręgu wyborczym. Przedstawmy to na przykładzie:

w okręgu wyborczym nr 2 do obsadzenia mamy siedem mandatów radnych miasta na prawach powiatu. Całkowita liczba ważnych głosów oddanych w tym okręgu wyniosła 21 tysięcy. Ich rozkład pomiędzy cztery startujące w tym okręgu komitety wyborczych był następujący:

Komitet Wyborczy Wyborców „DOBRE MIASTO” – 2400

Komitet Wyborczy Wyborców „LEPSZE MIASTO” – 3600

Komitet Wyborczy Wyborców „JESZCZE LEPSZE MIASTO” – 6000

Komitet Wyborczy Wyborców „NAJLEPSZE MIASTO” – 9000

Stosując metodę d'Hondta możemy teraz rozdzielić naszą pulę mandatów na poszczególne komitety wyborcze. Zakładamy, że każdy z nich w skali całego miasta przekroczył 5-procentowy próg wyborczy, a w związku z tym może uczestniczyć w podziale mandatów.

Dzielnik	KWW „DOBRE MIASTO”	KWW „LEPSZE MIASTO”	KWW „JESZCZE LEPSZE MIASTO”	KWW „NAJLEPSZE MIASTO”
1	2400	3600	6000	9000
2	1200	1800	3000	4500
3	800	1200	2000	3000
4	600	900	1500	2250

Ponieważ w okręgu mamy do obsadzenia 7 mandatów, z naszej tabeli wybieramy 7 najwyższych rezultatów. W efekcie, otrzymujemy podział mandatów pomiędzy poszczególne listy wyborcze. Jak widzimy, podział ten wyraźnie premiuje zwycięzcę, czyli KWW „NAJLEPSZE MIASTO”. Otrzymuje on dwa razy więcej mandatów niż drugi komitet KWW „JESZCZE LEPSZE MIASTO”, pomimo, że różnica w liczbie oddanych na te komitety głosów wynosiła tylko 2:3. System d'Hondta premiuje zwycięzców, aby ułatwić stworzenie w radzie stabilnej większości, jednak ogranicza proporcjonalność wyborów.

Gdy wiemy już, ile mandatów przypadnie każdemu komitetowi, możemy przejść do ich rozdzielenia pomiędzy poszczególnych kandydatów. Tutaj decydujące znaczenie ma dorobek każdego z kandydatów. Wbrew obiegowym opiniom, polski system proporcjonalny opiera się jednocześnie na głosowaniu osobistym. Nie jest więc prawdą twierdzenie, że „głosujemy na partie, a nie na ludzi”. Każdy wyborca udziela poparcia konkretnemu kandydatowi, a jednocześnie komitetowi wyborczemu, który on reprezentuje. W momencie, gdy na podstawie opisanej wyżej procedury przydzielono już komitetowi określoną pulę

mandatów, o ich podziale decyduje już wyłącznie liczba głosów oddanych na poszczególnych kandydatów z danej listy. Nie decyduje przy tym kolejność umieszczenia tych kandydatów na liście przez ich komitet. Odwołując się do naszego przykładu, do rady miasta z ramienia KWW „NAJLEPSZE MIASTO” trafi czterech kandydatów z najlepszym wynikiem wyborczym, a nie np. czterech pierwszych z listy. Oczywiście, niektórzy wyborcy sugerują się propozycjami komitetów i niejako z automatu skreślają „jedynekę” z listy, **ale kandydaci z pierwszych miejsc nie są w żaden formalny sposób faworyzowani przez procedury wyborcze.**

Wybory do rady powiatu

W wyborach do rad powiatu również obowiązuje system proporcjonalny z 5-procentowym progiem wyborczym. W okręgach wybiera się od 3. do 10. radnych. W sumie wybieramy piętnastu radnych w powiatach liczących do 40 000 mieszkańców i po dwóch na każde kolejne rozpoczęte 20 000 mieszkańców, ale nie więcej niż 29. radnych. W powiecie liczącym sobie 65 tysięcy mieszkańców wybierzemy zatem 19. radnych itd.

Podziału powiatu na okręgi wyborcze dokonuje rada powiatu, przy czym przyjmuje się zasadę, że okręgiem wyborczym jest jedna gmina. Biorąc pod uwagę, jednolitą normę przedstawicielstwa przydziela się liczbę mandatów proporcjonalną do liczby mieszkańców.

Wybory do sejmiku województwa

Radnych sejmiku województwa wybieramy także w okręgach wielomandatowych i w systemie proporcjonalnym z zastosowaniem 5-procentowego progu wyborczego. Okręgi wyborcze mogą się bardzo różnić swoją wielkością. Mogą liczyć od 5 do 15 mandatów. Wybieramy w sumie 30. radnych w województwach liczących do dwóch milionów mieszkańców (np. lubuskie, opolskie, świętokrzyskie czy warmińsko-mazurskie) oraz po trzech dodatkowych na każde rozpoczęte 500.000 mieszkańców. Sejmik województwa decydując o podziale województwa na okręgi musi oczywiście respektować jednolitą normę przedstawicielstwa.

KTO MOŻE KANDYDOWAĆ?

Prawo do kandydowania w wyborach samorządowych przysługuje obywatelom polskim, którzy najpóźniej w dniu głosowania ukończą **18 lat**. Jedynie w przypadku wyborów na wójta (burmistrza lub prezydenta miasta) od kandydatów wymaga się ukończenia **25 lat**.

Prawa do kandydowania pozbawione są osoby:

- pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądowym
- pozbawione praw wyborczych orzeczeniem Trybunału Stanu
- ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądowym

GDZIE MOGĘ KANDYDOWAĆ?

W wyborach samorządowych możemy kandydować jedynie do organów jednostek samorządu terytorialnego, na obszarze których **stale zamieszkujemy**. Miejszem stałego zamieszkania jest miejscowość, w której dana osoba przebywa z zamiarem stałego pobytu. Każdy może mieć tylko jedno miejsce stałego zamieszkania. Miejsce zamieszkania nie musi pokrywać się z miejscem zameldowania, ale w praktyce to właśnie dane z rejestrów meldunkowych w pierwszej kolejności decydują o tym, gdzie możemy kandydować. Na ich podstawie urzędnicy gminni sporządzają bowiem tzw. stały rejestr wyborców, w którym ujęci są wszyscy wyborcy uprawnieni do głosowania w danej gminie. Do rejestru wpisywane są z urzędu (automatycznie) wszystkie osoby stale zameldowane w danej gminie. Nie jest zatem potrzebny z naszej strony jakiegokolwiek wniosku o dopisanie do rejestru – trafiamy do niego z chwilą ukończenia 18. roku życia.

Powiązanie prawa do kandydowania z miejscem zamieszkania oznacza, że możemy kandydować wyłącznie do rad gminy, na obszarze której stale zamieszkujemy. Podobnie nie możemy kandydować do rady powiatu czy sejmiku województwa poza powiatem czy województwem, gdzie mieszkamy na stałe.

UWAGA! W wyborach na wójta, burmistrza czy prezydenta miasta możemy kandydować poza miejscem stałego zamieszkania. Przykładowo, na prezydenta Warszawy może kandydować osoba zamieszkująca stale w Gdańsku i tam wpisana do rejestru wyborców. Trzeba przy tym pamiętać, że kandydować na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) można tylko w jednej gminie.

Możemy kandydować wyłącznie do jednego z organów samorządowych – rady gminy, rady powiatu albo sejmiku województwa. Możemy natomiast połączyć kandydowanie do jednego z tych organów z jednoczesnym kandydowaniem na wójta, burmistrza czy prezydenta miasta. Po wyborze na wójta (burmistrza, prezydenta miasta), mandat radnego automatycznie wygasa.

JAK ZAŁOŻYĆ KOMITET WYBORCZY?

Warunkiem startu w wyborach jest zgłoszenie naszej kandydatury przez jeden z zarejestrowanych komitetów wyborczych. Komitety wyborcze mogą być tworzone przez partie polityczne, ale nie tylko. Zgodnie z Kodeksem wyborczym, w wyborach samorządowych **komitety wyborcze mogą być tworzone także przez stowarzyszenia i organizacje społeczne, a także samych wyborców**.

Komitety wyborcze organizacji społecznych

Funkcję komitetu wyborczego organizacji pełni organ upoważniony do jej reprezentowania na zewnątrz (np. zarząd stowarzyszenia). Organ ten powołuje pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego organizacji uprawnionego do występowania na rzecz i w imieniu komitetu wyborczego oraz pełnomocnika finansowego. Zawiadamia również komisarza wyborczego właściwego ze względu na siedzibę organizacji, o utworzeniu komitetu oraz o

zamiarze zgłaszania kandydatów na radnych.

Co do zasady więc komitet wyborczy organizacji nie podlega – jak w przypadku komitetów partyjnych – zgłoszeniu do PKW, ale do organu wyborczego niższego stopnia – komisarza wyborczego (działają w każdym województwie). Jedynie w przypadku, gdy komitet wyborczy organizacji zamierza zgłosić kandydatów na radnych w więcej niż w jednym województwie, powstaje obowiązek zawiadomienia Państwowej Komisji Wyborczej. Zawiadomienia w obu przypadkach mogą być dokonane w terminie od dnia ogłoszenia rozporządzenia o zarządzeniu wyborów do 70 dnia przed dniem wyborów, czyli do początków września. Do zawiadomienia należy dołączyć:

- oświadczenia pełnomocnika wyborczego i pełnomocnika finansowego komitetu wyborczego o przyjęciu pełnomocnictwa
- uwierzytelniony odpis z Krajowego Rejestru Sądowego
- wyciąg ze statutu albo regulaminu działalności organizacji wskazujący organ upoważniony do jej reprezentowania na zewnątrz

Komitety wyborcze wyborców

Utworzenie komitetu wyborczego wyborców wymaga inicjatywy co najmniej 15. osób, które wejdą w skład komitetu. Spośród nich należy wyłonić pełnomocnika wyborczego oraz pełnomocnika finansowego. Następnie komitet powinien zebrać co najmniej 1 000 podpisów obywateli uprawnionych do głosowania popierających utworzenie danego komitetu. Dopiero wtedy można zgłosić zawiadomienie o utworzeniu komitetu. Podobnie jak w przypadku komitetów organizacji, można to zrobić najpóźniej na 70 dni przed wyborami. Do zawiadomienia należy dołączyć:

- oświadczenie o utworzeniu komitetu
- oświadczenia pełnomocnika wyborczego i pełnomocnika finansowego komitetu wyborczego o przyjęciu pełnomocnictwa
- wykaz obywateli, którzy poparli utworzenie komitetu wraz z ich adresami zamieszkania, numerami PESEL i własnoręcznymi podpisami

[Komitet wyborczy wyborców zgłaszający kandydatów tylko w jednym województwie] Łagodniejsze wymogi dotyczyć będą większości lokalnych komitetów wyborczych. Komitet, który zamierza zgłosić kandydatów tylko w jednym województwie może liczyć sobie 5, a nie 15 członków. Ponadto, nie musi gromadzić podpisów 1 000, a jedynie 20 wyborców.

[Komitet wyborczy wyborców zgłaszający kandydatów tylko do rady gminy niebędącej miastem na prawach powiatu] Poza powyższymi udogodnieniami, w komitetach zgłaszających kandydatów tylko do rady gminy niebędącej miastami na prawach powiatu pełnomocnik wyborczy pełni jednocześnie funkcję pełnomocnika finansowego (nie ma potrzeby powoływania dwóch pełnomocników), a zawiadomienie o utworzeniu komitetu w ogóle nie wymaga zebrania podpisów.

Komitety wyborcze wyborców, które zgłaszają kandydatów wyłącznie na obszarze jednego województwa, rejestrujemy u wojewódzkich komisarzy wyborczych (a nie w PKW). W przypadku odmowy przyjęcia przez komisarza zawiadomienia (np. zakwestionowania

prawdziwości podpisów), pełnomocnik komitetu może wnieść odwołanie do PKW w terminie trzech dni od doręczenia postanowienia komisarza. Na rozpatrzenie odwołania PKW ma również trzy dni, a od jej rozstrzygnięcia nie przysługuje już żadne odwołanie do sądu czy innego organu.

JAK ZAREJESTROWAĆ KANDYDATÓW?

Utworzenie i zarejestrowanie komitetu wyborczego umożliwia prowadzenie kampanii wyborczej, ale także pozwala przejść do jeszcze ważniejszego etapu procedur wyborczych, tj. rejestracji kandydatów.

Ilu kandydatów?

Komitety zgłaszają kandydatów w formie list. W każdym okręgu wyborczym komitet może zgłosić tylko jedną listę. Liczba kandydatów zależy od organu samorządowego, do którego ich zgłaszamy. Do rady gminy niebędącej miastem na prawach powiatu zgłaszamy w okręgu listę zawierającą tylko jedno nazwisko. Wybory odbywają się tam bowiem w okręgach jednomandatowych, gdzie mandat radnego uzyskuje tylko jeden kandydat z najwyższą liczbą głosów.

Większą liczbę kandydatów możemy zgłosić w wyborach do pozostałych organów. W wyborach proporcjonalnych do rady miasta na prawach powiatu minimalna liczba kandydatów w okręgu to 5. Maksymalna zależy od tego, ile mandatów jest do obsadzenia w danym okręgu. Może to być od 5 do nawet 10 mandatów w zależności od wielkości okręgu ustalonej wcześniej przez radę miasta. **Komitet może zgłosić maksymalnie dwa razy tylu kandydatów ile mandatów jest do obsadzenia.** Obowiązuje też kwota płci – na liście musi się znaleźć co najmniej 35% kobiet.

W wyborach do rad powiatów i sejmików województw obowiązują reguły analogiczne do zasad tworzenia list kandydatów w wyborach do rad miast na prawach powiatów. Zgłosić można nie więcej niż dwukrotność liczby radnych wybieranych w danym okręgu. Trzeba przy tym pamiętać, że w każdym okręgu wyborczym w wyborach do rady powiatu wybiera się od 3 do 10 radnych. W związku z tym, minimalna liczba kandydatów wynosi 5, zaś maksymalna 20 (tam, gdzie wybiera się 10 radnych powiatowych). Trzeba przy tym pamiętać, że w okręgu wyborczym wybiera się od 5 do 15 radnych. W związku z tym, minimalna liczba kandydatów wynosi 5, zaś maksymalna 30 (tam, gdzie wybiera się 15 radnych sejmiku). Obowiązuje także kwota płci na poziomie 35%.

Ile należy zebrać podpisów poparcia?

Każda lista kandydatów musi uzyskać poparcie określonej liczby wyborców:

- co najmniej 25 podpisów poparcia dla listy kandydatów do rady gminy niebędącej miastem na prawach powiatu
- co najmniej 150 podpisów poparcia dla listy kandydatów do rady miasta na prawach powiatu
- co najmniej 200 podpisów poparcia dla listy kandydatów do rady powiatu
- co najmniej 300 podpisów poparcia dla listy kandydatów do sejmiku województwa

Wyborca może udzielić poparcia nieograniczonej liczbie list kandydatów. Nie może też wycofać raz udzielonego poparcia. Poparcie jest ważne, gdy zawiera obok własnoręczny czytelny podpis także numer PESEL i adres zamieszkania osoby udzielającej poparcia.

Procedura zgłoszenia

Gotowe listy kandydatów można zgłaszać do 40 dnia przed wyborami do godz. 24.00, czyli najpóźniej **7 października do północy**.

Zgłoszenia składa się do właściwej terytorialnej komisji wyborczej, którą jest:

- *gminna komisja wyborcza* — właściwa do przyjęcia zgłoszeń i rejestracji list kandydatów na radnych w wyborach odpowiednio do rady gminy, rady miejskiej i rady miasta na prawach powiatu
- *powiatowa komisja wyborcza* — właściwa do przyjęcia zgłoszeń i rejestracji list kandydatów na radnych do rady powiatu
- *wojewódzka komisja wyborcza* — właściwa do przyjęcia zgłoszeń i rejestracji list kandydatów na radnych do sejmiku województwa

Zgłoszenia dokonuje pełnomocnik wyborczy komitetu. Zgłoszenie listy kandydatów zawiera podstawowe informacje na temat komitetu wyborczego i jego kandydatów (w tym nazwę i adres jego siedziby), a także nazwę rady i numer okręgu wyborczego, dla którego zgłaszana jest lista. Lista zawiera nazwiska i imiona oraz miejsce zamieszkania kandydatów w kolejności ustalonej przez komitet.

Ponadto do każdego zgłoszenia należy dołączyć pisemne oświadczenia kandydatów o wyrażeniu zgody na kandydowanie oraz o posiadaniu prawa wybieralności (biernego prawa wyborczego) do danej rady. Zgoda kandydata na kandydowanie w wyborach powinna zawierać dane: imię (imiona), nazwisko, wiek oraz numer ewidencyjny PESEL kandydata; zgodę na kandydowanie kandydat opatruje datą i własnoręcznym podpisem. W przypadku zgłoszenia kandydatury osoby urodzonej przed dniem 1 sierpnia 1972 r. do pisemnej zgody kandydata na kandydowanie dołącza się również oświadczenie lustracyjne. Do zgłoszenia listy kandydatów należy również dołączyć dokument potwierdzający przyjęcie przez właściwy organ wyborczy zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego.

Komisja wyborcza, przyjmując zgłoszenie, niezwłocznie bada, czy zgłoszenie jest zgodne z przepisami Kodeksu wyborczego. Jeżeli stwierdzi, że zgłoszenie nie uzyskało wymaganego poparcia wyborców, wówczas odmawia jego przyjęcia, wskazując stwierdzone wady i zwraca pełnomocnikowi zgłoszenie. Jeżeli usunięcie wskazanych wad zgłoszenia nie jest możliwe w terminie ustalonym dla dokonywania zgłoszeń, komisja odmawia rejestracji zgłoszenia i niezwłocznie zawiadamia o tym pełnomocnika.

Powyższe rozstrzygnięcia komisji podlegają kontroli sądowej w drodze skargi do właściwego sądu okręgowego wnoszonej w terminie 3 dni od daty doręczenia uchwały komisji. Sąd rozpoznaje skargę, w terminie 3 dni w postępowaniu nieprocesowym w składzie 3 sędziów. Na postanowienie sądu nie przysługuje zaskarżenie.

Jeżeli komisja wyborcza stwierdzi inne wady zgłoszenia, aniżeli związane z brakiem dostatecznej liczby podpisów, wówczas wzywa pełnomocnika do ich usunięcia w terminie 3 dni. W przypadku nieusunięcia wskazanych wad w terminie komisja odmawia rejestracji

zgłoszenia w całości lub co do poszczególnych kandydatów. W razie odmowy rejestracji w odniesieniu do niektórych kandydatów zgłoszenie rejestruje się w zakresie nieobjętym odmową, o ile liczba kandydatów nieobjętych odmową nie jest niższa niż minimalna wymagana liczba kandydatów na liście.

Od uchwały podjętej przez komisję w tym zakresie, pełnomocnikowi przysługuje prawo odwołania do komisarza wyborczego w terminie 3 dni od daty jej doręczenia, który rozpatruje odwołanie w terminie 3 dni i wydaje postanowienie. Na postanowienie wydane w wyniku rozpatrzenia odwołania przysługuje jeszcze prawo wniesienia skargi do Państwowej Komisji Wyborczej.

Zgłaszanie kandydatów na wójta, burmistrza i prezydenta miasta

Podobnie jak w przypadku kandydatów na radnych, do zgłaszania kandydatów na wójta, burmistrza i prezydenta miasta uprawnione są wyłącznie komitety wyborcze. Istotne ograniczenie polega jednak na tym, że prawo zgłoszenia ma wyłącznie komitet wyborczy, który zarejestrował listy kandydatów na radnych w co najmniej połowie okręgów wyborczych w danej gminie. W każdym z tych okręgów liczba zarejestrowanych przez ten komitet kandydatów na radnych nie może być mniejsza niż liczba radnych wybieranych w tym okręgu. Taki wymóg oznacza, że kandydatem na stanowisko wójta (burmistrza, prezydenta miasta) może być wyłącznie osoba z politycznym zapleczem.

Dłuższy niż w przypadku wyborów na radnych jest termin na zgłoszenie kandydatów na wójta - zgłasza się ich do gminnej komisji wyborczej najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów do godziny 24, czyli do 17 października.

Zgłoszenie zawiera imię (imiona), nazwisko, wiek, wykształcenie i miejsce zamieszkania zgłaszanego kandydata, wraz ze wskazaniem przynależności do partii politycznej, o ile kandydat jest członkiem partii politycznej. Ponadto, wskazuje się oznaczenie komitetu dokonującego zgłoszenia oraz imię (imiona), nazwisko i adres działającego w jego imieniu pełnomocnika. Do zgłoszenia należy dołączyć pisemne oświadczenie kandydata o wyrażeniu zgody na kandydowanie oraz o posiadaniu prawa wybieralności (biernego prawa wyborczego), a w przypadku kandydata urodzonego przed dniem 1 sierpnia 1972 r. - także oświadczenie lustracyjne.

KAMPANIA WYBORCZA

Samorządowa kampania wyborcza rozpoczyna się z dniem ogłoszenia rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów o zarządzeniu wyborów, co nastąpi między 21 lipca a 21 sierpnia. W praktyce jednak kampania ruszy pełną parą po przyjęciu przez organy wyborcze zawiadomień o utworzeniu komitetów wyborczych, czyli po ich rejestracji. Od tego momentu dopuszczalne będzie prowadzenie **agitacji wyborczej**, którą Kodeks wyborczy definiuje jako publiczne nakłanianie lub zachęcanie, do głosowania w określony sposób lub do głosowania na kandydata określonego komitetu wyborczego.

Formy agitacji wyborczej – czego nie wolno?

Prowadzenie agitacji wyborczej jest zabronione m.in. na terenie urzędów administracji rządowej i administracji samorządu terytorialnego oraz sądów, na terenie zakładów pracy w sposób i w formach zakłócających ich normalne funkcjonowanie, a także na terenie jednostek wojskowych. Niedopuszczalna jest także agitacja na terenie szkół wobec uczniów, przy czym nie jest agitacją prowadzenie przez szkołę zajęć z zakresu edukacji obywatelskiej polegających na upowszechnianiu wśród uczniów wiedzy o prawach i obowiązkach obywateli, znaczeniu wyborów w funkcjonowaniu demokratycznego państwa prawa oraz zasadach organizacji wyborów.

W ramach kampanii wyborczej nie można organizować loterii fantowych i innych gier, w których wygranymi są nagrody pieniężne lub przedmioty o wartości wyższej niż wartość przedmiotów zwyczajowo używanych w celach reklamowych lub promocyjnych. Niedozwolone jest także oferowanie alkoholu bezpłatnie lub po zaniżonych celach, np. w trakcie imprez promujących danego kandydata.

Plakaty i inne materiały wyborcze powinny być wyraźnie oznaczone nazwą komitetu wyborczego, od którego pochodzą. Na ścianach budynków, przystankach komunikacji publicznej, tablicach i słupach ogłoszeniowych, ogrodzeniach, latarniach, urządzeniach energetycznych, telekomunikacyjnych i innych można umieszczać plakaty i hasła wyborcze wyłącznie po uzyskaniu zgody właściciela lub zarządcy nieruchomości, obiektu albo urządzenia. Ważne, by zamieszczone materiały były łatwe do usunięcia po wyborach, bez powodowania szkód. W ciągu trzydziestu dni po wyborach pełnomocnicy wyborczy komitetów powinni usunąć wszelkie plakaty i hasła wyborcze ustawione w celu prowadzenia agitacji wyborczej.

Telewizyjna i radiowa kampania wyborcza

Komitetom wyborczym, których listy kandydatów zostały zarejestrowane, przysługuje, w okresie od 15 dnia przed dniem wyborów do dnia zakończenia kampanii wyborczej, prawo do nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych przez regionalne oddziały TVP S.A. i Polskiego Radia. Łączny czas nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych w wyborach do rad wynosi w każdym programie regionalnym Telewizji Polskiej 15 godzin i w każdym programie regionalnym Polskiego Radia 20 godzin. Z kolei wyborach na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) łączny czas nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych wynosi w telewizji publicznej 2 godziny i w radiu 4 godziny.

Podziału czasu antenowego pomiędzy uprawnione komitety wyborcze jest dokonywany proporcjonalnie do liczby zarejestrowanych list kandydatów w okręgach, na obszarze emitowania audycji wyborczych. Podziału czasu antenowego dokonują dyrektorzy oddziałów Telewizji Polskiej i prezesi zarządów spółek Polskiego Radia na podstawie wniosków komitetów wyborczych. Na ustalenia dotyczące podziału czasu antenowego komitetom wyborczym przysługuje skarga do komisarza wyborczego właściwego ze względu na siedzibę oddziału Telewizji Polskiej lub Polskiego Radia.

Niektóre komitety wyborcze (w praktyce głównie partyjne) mogą korzystać również z

bezpłatnego czasu antenowego w programach ogólnokrajowych Telewizji Polskiej i Polskiego Radia. Prawo to przysługuje komitetom wyborczym, które zarejestrowały listy kandydatów w ponad połowie okręgów w wyborach do wszystkich sejmików województw.

Należy pamiętać, że niezależnie od czasu przyznanego na nieodpłatne rozpowszechnianie audycji wyborczych każdy komitet wyborczy może, w okresie od 15 dnia przed dniem wyborów do dnia zakończenia kampanii wyborczej, wykupić odpłatny czas antenowy w programach publicznych i niepublicznych nadawców radiowych i telewizyjnych. Wysokość opłat pobieranych za rozpowszechnianie audycji wyborczych nie może przekraczać stawek pobieranych za reklamy i musi być ustalana według cennika obowiązującego w dniu zarządzenia wyborów.

Procesy w „trybie wyborczym”

Każdej kampanii wyborczej towarzyszą gorące spory polityczne, które często znajdują swój finał w sądzie. Przepisy prawa wyborczego przewidują w związku z tym szczególny tryb sądowego dochodzenia roszczeń związanych z nieprawdziwymi informacjami pojawiającymi się w toku kampanii wyborczej, gdy materiały wyborcze, a w szczególności plakaty, ulotki, hasła i wypowiedzi lub inne formy prowadzonej w okresie kampanii wyborczej agitacji zawierają informacje nieprawdziwe, **kandydat na radnego lub pełnomocnik wyborczy zainteresowanego komitetu wyborczego ma prawo wnieść do sądu okręgowego wnioski o wydanie orzeczenia:**

- 1) zakazu rozpowszechniania takich informacji
- 2) przypadku materiałów wyborczych zawierających takie informacje
- 3) nakazania sprostowania takich informacji
- 4) nakazania publikacji odpowiedzi na stwierdzenia naruszające dobra osobiste
- 5) nakazania przeproszenia osoby, której dobra osobiste zostały naruszone
- 6) nakazania uczestnikowi postępowania wpłacenia kwoty do 10 000 złotych na rzecz instytucji charytatywnej

Sąd okręgowy rozpoznaje wniosek w ciągu 24 godzin. Sąd może rozpoznać sprawę w przypadku usprawiedliwionej nieobecności wnioskodawcy lub uczestnika postępowania, pod warunkiem że o terminie rozprawy zostali oni prawidłowo powiadomieni. Na postanowienie sądu okręgowego, w terminie 24 godzin od jego wydania, służy zażalenie do sądu apelacyjnego. Sąd apelacyjny, w składzie trzech sędziów, rozpoznaje zażalenie również z zachowaniem 24-godzinnego terminu.

Szczególne zasady dotyczą również wykonania wyroku. Publikacja sprostowania, odpowiedzi lub przeprosin następuje najpóźniej w ciągu 48 godzin, na koszt zobowiązanego. W orzeczeniu sąd wskazuje medium, w rozumieniu prawa prasowego, w której ma nastąpić publikacja, oraz termin publikacji. W razie odmowy lub niezamieszczenia sprostowania, odpowiedzi lub przeprosin przez zobowiązanego w sposób określony w postanowieniu sądu, sąd na wniosek zainteresowanego zarządza opublikowanie sprostowania, odpowiedzi lub przeprosin na koszt zobowiązanego.

Trzeba jeszcze pamiętać, że wykonanie uprawnień wynikających z niniejszej ustawy nie ogranicza możliwości dochodzenia przez osoby pokrzywdzone lub poszkodowane uprawnień na podstawie przepisów innych ustaw, a w szczególności Kodeksu karnego, Kodeksu cywilnego i Prawa prasowego, wobec osób, których działanie lub zaniechania w toku kampanii wyborczej naruszyło cudze dobra osobiste lub majątkowe. Innymi słowy, skorzystanie z trybu wyborczego nie pozbawia osoby pokrzywdzonej publikacjami innych środków prawnych ochrony dobrego imienia, w szczególności powództwa o ochronę dóbr osobistych czy oskarżenia o zniesławienie w trybie karnoprawnym.

Cisza wyborcza

Od zakończenia kampanii wyborczej (piątek, 14 listopada, godz. 24.00) do momentu zamknięcia wszystkich lokali wyborczych (niedziela, 16 listopada, godz. 21.00) obowiązuje tzw. cisza wyborcza. W okresie jej obowiązywania zabronione jest:

- zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek, jak też prowadzenie w inny sposób agitacji na rzecz kandydatów i list kandydatów
- podawanie do publicznej wiadomości wyników przedwyborczych badań (sondaży) opinii publicznej dotyczących przewidywanych zachowań wyborczych i wyników wyborów oraz wyników sondaży wyborczych przeprowadzanych w dniu głosowania

Naruszenie tych zakazów może skutkować nałożeniem **grzywny** w wysokości sięgającej nawet 1 miliona złotych.

FINANSOWANIE I ROZLICZENIE KAMPANII WYBORCZEJ

Skąd wziąć pieniądze na kampanię?

Komitet wyborczy może pozyskiwać i wydatkować środki jedynie na cele związane z wyborami. Zabronione jest **pozyskiwanie** środków przed dniem wydania postanowienia o przyjęciu zawiadomienia o utworzeniu komitetu oraz po dniu wyborów. Zabronione jest również **wydatkowanie** środków przez komitet przed dniem wydania postanowienia o przyjęciu zawiadomienia o utworzeniu komitetu oraz po dniu złożenia sprawozdania finansowego (o sprawozdaniu finansowym zob. niżej).

Środki finansowe komitetu wyborczego organizacji i komitetu wyborczego wyborców mogą pochodzić wyłącznie z wpłat obywateli polskich mających miejsce stałego zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej oraz kredytów bankowych zaciąganych na cele związane z wyborami. **Łączna suma wpłat od osoby fizycznej na rzecz komitetu wyborczego nie może przekraczać 15-krotności minimalnego wynagrodzenia za pracę**, które wynosi obecnie 1680 złotych. Wpłaty można dokonywać jedynie czekiem rozrachunkowym, przelewem lub kartą płatniczą na rachunek bankowy komitetu. Taki rachunek jest otwierany przez bank na podstawie zaświadczenia wystawionego przez komisarza wyborczego o utworzeniu komitetu. Zaświadczenie o rejestracji komitetu wyborczego umożliwia także uzyskanie numerów NIP i REGON, dzięki którym komitet wyborczy może otrzymywać faktury za nabywane na potrzeby kampanii wyborczej usługi czy towary.

W przypadku, gdy łączna suma wpłat od osoby fizycznej na rzecz komitetu wyborczego przekroczy 15-krotność minimalnego wynagrodzenia za pracę, wówczas nadwyżka sumy ponad dopuszczalny limit podlega przepadkowi na rzecz Skarbu Państwa. **Co niezwykle istotne, zabronione jest przeprowadzanie przez komitet wyborczy zbiórek publicznych.**

Komitet jest zobowiązany do prowadzenia rejestru zaciągniętych kredytów oraz wpłat o wartości przekraczającej łącznie od jednej osoby kwotę równą minimalnemu wynagrodzeniu za pracę. Rejestry te należy umieścić na stronie internetowej komitetu wyborczego. Obowiązek publikacji rejestrów nie dotyczy tylko komitetów, które zgłaszają kandydatów wyłącznie do rad gminy lub rady powiatu.

Limity wydatków na kampanię wyborczą

W wyborach do rad gmin, powiatów i sejmików województw, limit wydatków ustala się mnożąc ustawowo określoną kwotę przypadającą na jeden mandat radnego przez liczbę mandatów przypadających na okręg lub okręgi, w których komitet wyborczy zarejestrował kandydatów.

Kwoty przypadające na jeden mandat są zróżnicowane i wynoszą:

- w wyborach do rady gminy w gminach liczących do 40 000 mieszkańców - 1000 złotych
- w wyborach do rady gminy w gminach liczących powyżej 40 000 mieszkańców oraz w wyborach do rad dzielnic miasta stołecznego Warszawy – 1 200 złotych
- w wyborach do rady powiatu – 2 400 złotych
- w wyborach do rady miasta w miastach na prawach powiatu – 3 600 złotych
- w wyborach do sejmiku województwa – 6 000 złotych

PRZYKŁAD 1. Komitet wyborczy X zarejestrował swoich kandydatów w wyborach do rady powiatu w dwóch okręgach wyborczych. W jednym z okręgów wybiera się 6, a w drugim 4 radnych. Z uwagi na to, że kwota przypadająca na jeden mandat radnego wynosi 2 400 zł, a na oba okręgi przypada łącznie 10 mandatów, komitet wyborczy X może wydać maksymalnie 24 000 zł (10 x 2 400 zł).

Powyższy mechanizm jest ważny z punktu widzenia taktyki wyborczej komitetu. Dla wielu komitetów ustawowe limity wydatków są zbyt niskie, aby prowadzić skuteczną kampanię. W związku z tym, warto w danych wyborach obsadzić swoimi kandydatami jak najwięcej okręgów, również tam, gdzie nie mamy wielkich szans na mandat. Wtedy bowiem rośnie nam ogólny limit wydatków na kampanię.

W wyborach bezpośrednich na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) również obowiązuje limit wydatków, obliczany jednak na szczególnych zasadach. Otóż, **limit wydatków związanych z prowadzeniem kampanii wyborczej kandydata na wójta w gminach do 500 000 mieszkańców ustala się mnożąc liczbę mieszkańców danej gminy przez kwotę 60 groszy, a w gminach powyżej 500 000 mieszkańców mnożąc pierwsze 500 000 mieszkańców przez kwotę 60 groszy, a nadwyżkę ponad 500 000 mieszkańców przez kwotę 30 groszy.**

PRZYKŁAD 2. Gmina X liczy sobie 600 000 mieszkańców. W związku z tym, komitet wyborczy kandydata Y na kampanię wyborczą może wydać maksymalnie sumę składającą się z dwóch kwot:

- 500 000 x 60 groszy = 300 000 zł

- 100 000 x 30 groszy = 30 000 zł

Sprawozdawczość finansowa komitetów wyborczych

Podstawowym obowiązkiem pełnomocnika finansowego już po zakończeniu kampanii wyborczej jest złożenie sprawozdania finansowego. Składa się je w terminie 3 miesięcy od dnia wyborów organowi, któremu komitet złożył zawiadomienie o utworzeniu komitetu (komisarz wyborczy albo PKW).

Sprawozdanie finansowe komitetu wyborczego zawiera dane o przychodach, wydatkach i zobowiązaniach finansowych komitetu. Powinno także zawierać informacje o uzyskanych kredytach bankowych i warunkach ich uzyskania oraz imienny wykaz wpłat od osób fizycznych. Wzór sprawozdania znajduje się w rozporządzeniu wydanym przez Ministra Finansów.

Ponadto pełnomocnik finansowy komitetu wyborczego winien pamiętać, że jest obowiązany przechowywać dokumenty związane z finansowaniem kampanii wyborczej przez okres co najmniej 12 miesięcy od dnia wyborów.

PKW albo komisarz wyborczy mają na rozpatrzenie sprawozdania pół roku. Na podstawie jego analizy mogą podjąć następujące rozstrzygnięcia:

- przyjąć sprawozdanie bez zastrzeżeń
- przyjąć sprawozdanie, wskazując na jego uchybienia
- odrzucić sprawozdanie w przypadku stwierdzenia pozyskania lub wydatkowania środków komitetu wyborczego z naruszeniem przepisów, przekroczenia limitu wydatków, naruszenia zakazów przewidzianych ustawą (np. zakazu zbiórek publicznych), naruszenia innych przepisów dotyczących finansowania kampanii (np. przekroczenia limitu wpłat osób fizycznych)

W razie zaistnienia wątpliwości co do prawidłowości sprawozdania finansowego organ, któremu przedłożono sprawozdanie, wzywa komitet wyborczy do usunięcia wad sprawozdania lub udzielenia wyjaśnień w określonym terminie. Ponadto organ, któremu przedłożono sprawozdanie finansowe, badając sprawozdanie, może zlecać sporządzenie przez biegłego rewidenta ekspertyz lub opinii i raportów.

W przypadku odrzucenia sprawozdania finansowego komitetu wyborczego przez komisarza wyborczego pełnomocnik finansowy ma prawo, w terminie 14 dni od dnia doręczenia postanowienia o odrzuceniu sprawozdania, wnieść do sądu okręgowego odwołanie od postanowienia. Rozpoznanie odwołania przez sąd okręgowy następuje w postępowaniu nieprocesowym w terminie miesiąca od dnia doręczenia odwołania. Od orzeczenia sądu okręgowego nie przysługuje środek prawny.

CZY MOŻNA OPROTESTOWAĆ WYBORY?

Już po wyborach każdy, kto dostrzeże jakiegokolwiek nieprawidłowości w czasie głosowania, ma prawo do składania protestów wyborczych. Efektem protestów może być nawet unieważnienie wyborów. Wszystko zależy od skali naruszeń prawa wyborczego oraz zasadności zarzutów formułowanych przez wyborców.

Protest może być wniesiony w ciągu 14 dni od dnia wyborów i obejmować zarzuty:

- 1) dopuszczenia się przestępstwa związanego z wyborami, np. posłużenie się przemocą, groźbą lub podstępem, zwłaszcza w celu przeszkodzenia swobodnego oddania głosu
- 2) naruszenia przepisów Kodeksu wyborczego dotyczących głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów – może to obejmować np. zarzuty naruszenia ciszy wyborczej

Protest wnosi się na piśmie sądu okręgowego. Wnoszący protest powinien sformułować w nim zarzuty oraz przedstawić lub wskazać dowody, na których opiera swoje zarzuty. Protest powinien więc wskazywać nie tylko zarzucany czyn, ale także opisywać okoliczności powstania nieprawidłowości w głosowaniu, najlepiej udokumentowane (np. fotografie, nagrania video, dokumenty).

Sąd okręgowy rozpoznaje protesty w ciągu 30 dni po upływie terminu do wnoszenia protestów, czyli do 1,5 miesiąca od dnia wyborów. Sąd okręgowy rozpoznając protesty rozstrzyga jednocześnie o ważności wyborów. O nieważności wyborów lub o nieważności wyboru radnego orzeka, jeżeli okoliczności stanowiące podstawę protestu miały wpływ na wyniki wyborów. Oznacza to, że nawet w przypadku uznania protestu wyborczego, nie jest jeszcze przesądzone stwierdzenie nieważności całych wyborów czy nieważności wyboru konkretnego radnego. Pewien zakres błędów i niedociągnięć jest w pewnym sensie wkalkulowany w proces wyborczy i nie wpływa na ważność wyborów. Dopiero kiedy skala stwierdzonych nieprawidłowości przekroczy swoistą masę krytyczną, staje się konieczne stwierdzenie nieważności całych wyborów czy nieważności wyboru konkretnego radnego. O takiej sytuacji można mówić wtedy, gdyby nieprawidłowości te zaważyły na zwycięstwie jednego z kandydatów i porażce pozostałych.